

Αφηγήσεις για τον Βενιζέλο*

Χολόν 25/7/1977

Τον Ἀπρίλιο τοῦ 1911 διέμενα στήν Ἀθήνα, σάν πολιτικός εξώριστος τῆς Νεο-Τουρκικῆς κατάστασης. Εἶχα δυό μέρη πού σύχναζα: Τό ἕνα το Σοσιαλιστικό Κέντρο, στό Πατάρη τοῦ καφενεῖου στή Πλατεῖα τοῦ Κλαυθμῶνος τοῦ γνωστοῦ μου Ν. Γιανιοῦ πού ἐξέδιδε στήν Πόλι τήν ἐλληνική ἐφημεριδοῦλα «Ὁ Ἐργάτης» καί κατόπιν δημοσίευσης ἄρθρου ἐναντίον τῶν νεο-τούρκων κατέφυγε στήν Ἀθήνα καί ὡς γνωστός μου, ἀπετάνθη σ' αὐτόν. Καί τό ἄλλο ὁδός Πειραιῶς 40, ὅπου τά Γραφεῖα τοῦ σοσιαλιστοῦ βουλευτοῦ Πλ. Δρακούλη. Ὁ ἴδιος ὁ Ν. Γιανιός μου σύστησε, γιά συντρομή καί τυχόν βοήθεια νά ἀποτανθῶ πρὸς αὐτόν, γιατί το Σοσ. Κέντρο δέν εἶχε τίς δυνατότητες συντρομῆς. Μιά μέρα ἀπεφάσισα νά πάω νά γνωρίσω καί τόν Δρακούλη. Πῆγα στήν ὁδὸ Πειραιῶς 40 καί ἐκεῖ ἔμαθα ὅτι ὑπῆρχε σχετική ὀργάνωση μέ τόν τίτλο ΣΤΕΤ, πού ἦταν ἕνα εἶδος Ἐνωσης ἐργατῶν, μαζί δέ καί διανοουμένους κατὰ τόν τύπο τοῦ βρετανικοῦ Labour Parti, ὅπου ἀνοίκουν ἐργατικά σωματεῖα καί ὁμάδες οὐτοπιστῶν, συνεταιριστικῶν καί γενικά σοσιαλιστῶν. Εἶχε λοιπόν τό Στέτ αὐτό τοῦ Δρακούλη καί ὁμάδα φοιτητῶν, καθῶς καί ἐργάτες Πειραιῶς.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Το κείμενο αὐτό του Αβραάμ Μπεναρόγια γράφτηκε στή Χολόν το 1977 καί στάλθηκε στον Μανόλη Κόρακα τήν ἴδια χρονιά. Ο Μανόλης Κόρακας το παρέδωσε στον Θεόδωρο Μπενάκη που το ἐνέταξε στήν συλλογὴ ἄρθρων καί μελετῶν του Αβραάμ Μπεναρόγια που ο ἴδιος ἐπιμελήθηκε καί σχολίασε καί που πρόκειται νά κυκλοφορήσει ἀπό τίς ἐκδόσεις «Στοχαστής» μέσα στο 1987. Το κείμενο εἶναι ἀνέκδοτο. Δημοσιεύεται χωρίς περικοπές καί ἔχει τηρηθεῖ αὐστηρά ἡ ορθογραφία του συγγραφέα.

Στήν επιστροφή μου από τόν Δρακούλη, τόν όποιο δέν θρίκα καί πέρνοντας συνάντηση γιά άλλη μέρα, ήθελα νά περάσω από τήν Όμόνοια γιά νά επιστρέψω στή Πλατεία Κλαυθμώνος όπου είχα συνάντηση μέ άλλους φοιτητές του Κέντρου του Γιανιού. Στην Όμόνοια θρίκα συγκεντρωμένους πολús κόσμος καί ό νέος άκόμα πρωθυπουργός Βενιζέλος μιλούσε από τό μπαλκόνι ενός ξενοδοχείου άκριθώς στήν άρχή τής όδου Πειραιώς. Μεταξύ τών συγκεντρωμένων έβλεπα πολλούς νεαρούς άξιωματικούς. "Άκουα τίς φωνές πολλών ίδίως τών άξιωματικών, πού λέγανε «Συντακτική»! Ό Βενιζέλος φώναζε όχι συντακτική, αλλά αναθεωρητική!

Έκατάλαβα ότι κληθείς στήν Κυβέρνηση από τό Συμβούλιο του Στέματος, ό Βενιζέλος διέλυσε τή Βουλή καί προεκήρυξε εκλογές γιά Έθνοσυνέλευση. Καί επειδή ό Βενιζέλος είχε πάρει τήν διεύθυνση του Κράτους, μάλιστα κατόπιν πρωτοβουλίας του Συμβουλίου του Στέματος, δέν ήθελε νά θέσει ζήτημα του θρόνου (βασιλία ή δημοκρατία) φώναζε μέ μεγάλη δύναμη τή λέξη «αναθεωρητική»!

Φαίνεται, από τίς διακοπές του πλήθους καί ιδιαίτερα τών νεαρών άξιωματικών: Συντακτική, ότι τό πλήθος ήθελε τή Δημοκρατία. Ό κόσμος φώναζε καί ό Βενιζέλος επίσης. Άλλά ή φωνή του Βενιζέλου άκούετο δυνατά. Νομίζω ότι από αυτές τίς διακοπές φανερώνει πώς ό Βενιζέλος δέν ήθελε να προκαλέσει ζήτημα «Βασιλεία ή Δημοκρατία» καί ήθελε μόνο νά κατοχυρώσει τή λαϊκή ψήφο υπέρ τής νέας προοπτικής τής έξουσίας. Άλλά κατόπιν του 1912, δηλαδή κατόπιν τής άπελευθέρωσης τής Θεσ/ίκης, άντελήφθην ότι ήδη ό Βενιζέλος είχε ποιά μεγάλην πολιτικήν, τολμηρός, φιλελεύθερος καί δημοκρατικός, απέσπασε όχι μόνο τή μεγάλη ύποστήριξη του λαού στήν πολιτική του, αλλά καί τήν προσοχή όλου του κόσμου καί ή προσοπικότητά του επιβλητική, μάλιστα μέ προσανατολισμό προς τίς λαϊκές μάζες. Άκόμα στίς πρώτες του εμφάνσεις, ή κατεύθυνση αυτή, έθεώρησε σπουδαίο γεγονός τήν ίδρυση του Έργατικού Κέντρου Άθηνών, καί τήν εμφάνιση του Θεοδώροπουλου, του «κοινωνιστού» Παπαναστασίου καί άλλων σάν άντιπροσώπων τών εργατών. Έβλεπε κανείς ότι είχε συμπάθειες στους δημοκρατικούς ή καί ριζοσπαστικούς εργατικούς κύκλους του Πειραιώς.

Τό 1915, όταν ό Βενιζέλος, εκυρίχτηκε εναντίον τών παλαιών κομμάτων πού έξεδηλώθησαν μαζί μέ τό στέμα, καί υπέρ της Γερμανίας, καί έπαναστάτησε, κυρίχτηκε υπέρ τών συμμάχων, έφυγε στή Θεσ/ίκη. Έτσι ή Έλλάς έμοιράσθη σέ δύο, όλοι οι εκπρόσωποι τών τότε πρωταρχικών εργατικών σωματείων Πειραιώς, κατέφυγαν στή Θεσ/ίκη. Μαζί δέ πολλοί δημόσιοι υπάλληλοι Άθηνών καί στελέχη του στρατού, προσκολλημένοι στήν προσωπικότητα του Βενιζέλου καί στον φιλελεύθερον καί φιλεργατικόν πολιτικόν. Όλοι αυτοί πήραν τόν τίτλον του «βενιζελικού» πού σήμενε ταυτόχρονα φιλελεύθερος καί μάλιστα φιλεργατικός! Οί άρχηγοί τών εργατικών σωματείων, από τόν Πειραιά καί μερικοί καί από τήν Άθήνα πήραν τόν έλαφρώς ειρωνικό τίτλο του «εργατο-πατέρα»...

Καί μεταξύ τών διανοουμένων φυγαδεύοντο πολλοί στή Θεσσαλονίκη καί έτσι έπληθήνοντο οι όπαδοί τής Κυβέρνησης Θεσ/ίκης, όπαδοί του Βενιζέλου καί τό κίνημα αυτό ήταν ισχυρό εναντίον τών γερμανοφίλων. Καί στον στρατό συνέβει κάτι πού επέτρεψε στήν Κυβέρνηση Έθνικής Άμυνας νά οργανώσει τόν στρατόν καί νά επιβάλει τήν διήκηση τής Έπαναστατικής Κυβέρνησης σ' όλη τή

Μακεδονία και σέ τμήμα πέραν τής Μακεδονίας, άρχίζουσα με τήν κατάληψη τών νήσων του Αιγαίου όλων. Ήτο ό στρατός τής συμμαχικής Έλλάδας που άνέλαβε τήν άναδιοργάνωση τής διήκησης όλου του Αιγαίου.

Κατόπιν τούτου ό Βενιζέλος διέταξε τήν άπελευθέρωση όλων τών εξωρίστων βενιζελικών, μαζί δέ και τή δική μου άπελευθέρωση από τήν εξωρία τό 1915 κατόπιν τής Γενικής άπεργίας τών καπνεργατών Μακεδονίας. Ή επιστροφή μου τό 1917 έδωσε άφορμή στην μεταβολή τών συντεχνιών, πρωταρχική μορφή τών εργατικών σωματείων, στην έπαφή τών διαφόρων σωματείων και στη πρώτη εκδήλωση συνεργασίας μεταξύ διαφόρων επαγγελμάτων.

Είναι αλήθεια ότι ό Βενιζέλος έμφανίζεται ως ό πρώτος πρωθυπουργός με μονόδερνες ιδέες πολιτικές, κοινωνικές και γενικά πολύ φιλελεύθερες άντιλήψεις. Κρητικός και πολιτικός, ό Βενιζέλος ήταν και άποτέλεσμα τής όλης ιστορίας τής νήσου, με τόν πολιτισμό τόν μινωϊκό, ελληνιστικό, τόν τουρκικό, τόν βενετσιάνικο και γενικά ρωμείο, ήταν ό μοναδικός εκπρόσωπος τής νεωτέρας κατάστασης και τής παγκόσμιας εξέλιξης.

Ή έμφανισθήσα διεθνής κατάσταση, ή χρεωκοπία τής Κοινωνίας τών Έθνών, ό πρώτος παγκόσμιος Πόλεμος και ή ρωσική επανάσταση, μαζί με τή πτώση τής μοναρχίας στη Γερμανία, έδωσαν στον Βενιζέλο άφορμή σκέψεων διαφορετικών από πολλούς συνεργάτες του άκόμα και έκαμε τήν επανάστασή του, έκαμε τήν Προσωρινή Κυβέρνηση στη Θεσ/ίκη, τή διάσπαση τής Έλλάδος σε δύο κράτη, τό ένα με τούς συμμάχους και τό άλλο με τούς γερμανούς.

Μόνο ένας Βενιζέλος, πολιτικός κρητικός μπορούσε νά αναλάβη τή τεράστια αυτή πρωτοβουλία. Και κατάφερε όχι μόνο νά δημιουργήση ιδιαίτερο κράτος. Ή εξέλιξη τών πραγμάτων έφερε τό κράτος αυτό στά συμμαχικά σχέδια και με τή βοήθεια τών συμμάχων εστάθη πολύ καλλύτερα έναντι τών Άθηνών. Ό Γούναρης θγήκε από τίς εκλογές του 1915 πρωθυπουργός και ή Κυβέρνησίς του, δεν έκανε άλλο παρά νά εξωρίξει τούς βενιζελικούς στα νησιά, τά όποια γιώμησαν με όπαδούς του Βενιζέλου. Ή Προσωρινή Κυβέρνηση Θεσ/ίκης τράβηξε και στόλο, κατέλαβε τά νησιά του Αιγαίου και κατόπιν ομίλησε όπως ή Άθήνα του παραδωθή.

Πέρασε όμως από τή Θεσ/ίκη ή μεγάλη πυρκαϊά. Έγιναν έπιτροπές πυροπαθών. Στην έπιτροπή πυροπαθών για τούς εργάτες, διορίστηκα από τή Γεν. Διοίκηση μέλος τής Έργατικής Έπιτροπής πυροπαθών. Στην Έπιτροπή αυτή είχα έπιδίωξη μία Όργανωτική προσπάθεια διανομής ψωμιού και άλλα προϊόντα σιτισμού στους εργατικούς κύκλους. Ή συσχέτισή μου με τούς άντιπροσώπους τών σωματείων και συντεχνιών.

Στη προσπάθεια αυτή είχα γνωρισθή με πολλούς Έλληνες με τούς όποιους είχα ευκαιρίες νά τούς αναπτύξω τόν μονόδερνο συνδικαλισμό, όπως ήταν στην Άγγλία, Γαλλία, Βέλγιο, Γερμανία. Σ' αυτήν τή προσπάθεια είχα και τή βοήθεια του τότε Έπιθεωρητή Έργασίας τής Κυβέρνησης Θεσ/ίκης, κ. Αναπλιώτης. Αυτός μου είπε ότι ή έπιθυμία του Βενιζέλου ήταν νά ιδρυθή ένα Έργατικό Κέντρο Θεσ/ίκης. Έγώ είχα τήν ίδια πρωτοβουλία. Και όταν ό κ. Αναπλιώτης μās κάλεσε σε σύσκεψη, έγώ ανέλαβα τήν ένέργεια αυτή μόνος μου, υπό τόν όρο νά

μᾶς ἀφίνει μόνους μας καί ἐγώ ἐγγυοῦμε ὅτι θά ἰδρυθῆ τό Ἔργ. Κέντρο Θεσ/ίκης, ὅπως καί ἔγινε.

Στό μεταξύ ἡ Κυβέρνησις Θεσ/ίκης, ἐγκατεστάθη ποιᾶ στήν Ἀθήνα. Κατόπιν μάλιστα τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης καί ἡ πῶσις τοῦ Κάιζερ στή Γερμανία, ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος ἔβαινε πρὸς τό τέρμα του. Εἶχε τεθῆ παντοῦ τό πρόβλημα ποιός θα κἀνῆ τήν εἰρήνην. Οἱ σοσιαλιστές, θασιζόμενοι στή κατάστασις πρό τοῦ πολέμου, ὅπου οἱ μπολσεβίκοι ἀνήκαν στή Διεθνή τῶν σοσιαλιστῶν. Ἄρχισαν νά κυκλοφοροῦν φήμες ὅτι ἡ εἰρήνη θά γίνῃ σ' ἓνα Παγκόσμιο Σοσιαλιστικό Συνέδριον. Μάλιστα ἐλέγετο ὅτι τό Συνέδριον αὐτό θά κληθῆ στή Σουηδία.

Μετά παρέλευση καιροῦ, ὁ ἰδιαιτερος Γραμματεὺς τῆς Γεν. Διοικήσεως Θεσ/ίκης μέ καλεῖ στό Γραφειο του. Καί τότε, στήν συνάντησις μου εἶπε ὁ κ. Βενιζέλος θά ἤθελε νά πᾶς νά τόν δῆσ!

Εὐρέθη πρό δυσκολίας νά τοῦ ἀπαντήσω. Ὅμως τοῦ εἶπα ὅτι ὡς Γραμματεὺς τῆς Σοσιαλιστικῆς Φεντερασιόν καί ὡς μέλος τοῦ Ἐργατικοῦ Κέντρου Θεσ/ίκης ἂν πάω μόνος μου στόν κ. Βενιζέλο, θά δημιουργηθῆ παρεξήγησις καί στή Φεντερασιόν καί στό Ἐργατικό Κέντρο. Δέν νομίζετε ὅτι θά ἦτο καλύτερα νά προσκληθῆ ἡ Φεντερασιόν ἢ τό Ἐργατικό Κέντρο ν' ἀποστήλουν ἀντιπροσωπίας.

Σέ λίγες μέρες ὁ Γραμματεὺς τῆς Διοικήσεως μέ ξανακαλεῖ. Καί τότε μου εἶπε.

– Ὁ κ. Πρωθυπουργός ἐδέχθη τήν πρότασί σου καί ὁ Γενικός Διοικητής μου εἶπε νά ἐτημάσω τό ἔγγραφο πρὸς τήν Φεντερασιόν. Σᾶς παρακάλεσε νά τοῦ δείξω πῶς νά γίνῃ τό ἔγγραφο καί νά περάσω ἀπό τόν Γεν. Διοικητήν. Καί ὅταν ἔγιναν τά ἔγγραφα, πῆγα στόν Γεν. Διοικητή. Ὁ κ. Περικλῆς Ἀργυρόπουλος μου εἶπε ὅτι ὁ Πρωθυπουργός θέλει νά σέ δῆ ἔσένα μέσα στήν Ἐπιτροπή πού θά πάει στήν Ἀθήνα.

Ἔτσι καί ἔγινε. Τό ἔγγραφο παρελήφθη στή Γραμματεῖα τῆς Φεντερασιόν καί ἐκλήθη ἡ Συνεδρίασις τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Φεντερασιόν. Σ' αὐτήν κατόπιν συζητήσεις πού κράτησαν 2 ὥρες, ἀπεφασίσθη νά πᾶν 3 ἀντιπρόσωποι Θεσ/ίκης καί 3 τῶν Ἀθηνῶν. Τῆς Φεντερασιόν ὁ Γραμματεὺς (ἐγώ), ὁ Ἀλθέρτος Ἀρδίτι (ὁ ὁποῖος ἐδολοφονήθη ἀργότερα στό Ἄουσβιτς μαζί μέ ὄλους τοὺς ἔβραίους Θεσ/ίκης) καί ὁ Χαῖμ Μπενρουμπί (πέθανε μόλις πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων στήν Ἀθήνα).

Στό Ἐργατικό Κέντρο ἐδημιουργήθη παρεξήγησις γιατί ἡ Γεν. Διοίκησις ἔστηλε στή Φεντερασιόν καί ὄχι στό Ἐργατικό Κέντρο. Ἀλλά κατόπιν ἐξηγήσεώς μου καί μέ πρότασι νά φύγουν 3 ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἐργ. Κέντρου γιά νά συνεννοηθοῦν μέ τά ἐργατικά σωματεῖα Ἀθηνῶν καί Πειραιῶς, γιά τή δημιουργία μιᾶς Γενικῆς Συνομοσπονδίας Ἐργατῶν Ἑλλάδος. Ἡ πρότασις μου αὐτή ἐγένετο δεκτὴ καί ἔτσι ἀπὸ τῆ Θεσ/ίκης ἀναχωρήσαμε 3 ἀντιπρόσωποι τῆς Φεντερασιόν γιά συνάντησις μέ τήν Σοσιαλιστικὴ Ὀργάνωσις Ἀθηνῶν καί 3 ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἐργ. Κέντρου Θεσ/ίκης γιά συνάντησις μέ τὰ Ε. Κέντρα Ἀθηνῶν καί Πειραιῶς. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Σοσιαλ. Κέντρου (Σοσιαλ. Ὀργάνωσις Ἀθηνῶν) Ν. Δημητράτον, Π. Δημητράτον (κατὰ τήν κατοχὴ τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς φασίστες ἐτουφεκίσθ, μαζί μέ τόν υἱόν του) καί Σ. Κωμιάτης.

Ἡ συνάντησις μέ τόν κ. Βενιζέλο ἔγινε στό πίσω δωμάτιο τοῦ Γραφείου τοῦ Πρωθυπουργοῦ, παρουσία τοῦ κ. Κυριακίδη (ἰδιαίτερος Γραμματεὺς τοῦ Πρωθυπουργοῦ) καί Περικλῆς Ἀργυρόπουλος, Γεν. Διοικητῆς Θεσ/ίκης. Ἦταν 1918. Ἀκόμα ἐπιστεύετο ὅτι θά γίνη Παγκόσμιο Σοσιαλιστικό Συνέδριο. Καί ὁ Πρωθυπουργός, ἀφοῦ ἐχαιρέτησε ὄλους μέ χειραψίαν, μᾶς εἶπε ὅτι ὑπάρχει πηθανότης νά συνέλθῃ αὐτό τό Παγκόσμιον Συνέδριον, καί ἡ μέν Βουλγαρία ἔχει 2 κόμματα σοσιαλιστικά καί θά ἀντιπροσωπευθοῦν ἀσφαλῶς καί τά δύο, ἡ Ἑλλάς ποιός θά τήν ἀντιπροσωπεύσῃ;

Τότε εἶπα ὅτι ἀναλαμβάνωμε νά δημιουργήσωμε ἕνα ἠνωμένο σοσιαλιστικό κόμμα καί στήν Ἑλλάδα, ἀλλά ὁ πόλεμος ἐτελείωσε καί ὁ στρατιωτικός νόμος ἰσχύει στήν Ἑλλάδα, ἀκόμα καί ἡ λογοκρισία διατηρῆται ἀκόμα! Τότε ὁ κ. Βενιζέλος μᾶς ρώτησε τί θέλωμε. Καί τοῦ ἀπαντήσαμε: ἄρσις τῆς λογοκρισίας καί τέρμα στόν στρατιωτικόν νόμο. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐσκέφθη ὀλίγο καί μᾶς ἀπάντησε: «Πολύ καλά, θά διατάξω ὡς πρός ἐσᾶς νά παύσῃ ἡ λογοκρισία καί νά ἀρθῇ ὁ στρατιωτικός νόμος». Πραγματικά ἤρθῃ ὁ στρατιωτικός καί ἔπαυσε ἡ λογοκρισία νά λειτουργήσῃ. Καί μάλιστα δέν ξαναδιετάχθη καί ἔτσι ἔλαβε τέλος ἡ λογοκρισία. Ἀλλά Συνέδριον Πανελλαδικό τῶν ἐργατικῶν σωματείων καί Συνέδριον τῶν σοσιαλιστικῶν ὀργανώσεων, Κέντρων καί ὀμάδων ἔγιναν καί ἡ Γενική Συνομοσπονδία Ἐργατῶν Ἑλλάδος καί Σοσιαλιστικόν Ἐργατικόν Κόμμα ἰδρύθησαν τό ἴδιο 1918.

Τῶρα σκεπτόμενος τά ὅσα συνέβησαν ἀπό τό 1918 καί ὕστερα μέ τή Γεν. Συνομοσπονδία Ἐργατῶν Ἑλλάδος καί τό ἰδρυθέν Σοσιαλ. Ἐργατικόν Κόμμα, εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ ὑπουργοί του δέν ἦσαν πάντα σύμφωνοι μέ τόν Βενιζέλο ὡς πρός τή στάση του ἔναντι τοῦ Κοινωνικοῦ ἀναθρασμοῦ. Ὁ Βενιζέλος εἶχε ὀλόκληρη παράταξη, μεγαλύτερη καί τῶν σοσιαλιστῶν καί πάντα ἐφάνη πολύ μαλακότερος ἔναντι τῶν ἐργατικῶν ζυμώσεων.